

TOMENTELLOÏDE FUNGI: NOG EEN JAARTJE SPARTELEN

Martin Gotink & Hermien Wassink (†)

m.gotink@gmail.com

Gotink, M. & Wassink, H. 2023. Tomentelloïde fungi: Another year struggling. *Coolia* 66(1): 2–10.

In 2020 both authors conducted a year-long research into Tomentelloid fungi. In 2021 this research was continued; the results are presented here. In the 2021 mushroom season a total of 138 collections were made and examined. They comprise 28 species; 20 collections could not be properly named. One species was new for the checklist of macrofungi in The Netherlands, this species, *Tomentella ramosissima*, is described and illustrated. Furthermore, we discuss the species with yellowish to rust brown colors and present a key to those species.

In een eerdere *Coolia* hebben we bericht over onze eerste diepe duik in de wereld van tomentelloïde fungi in 2020 (Gotink & Wassink, 2021). In 2021 hebben we ons weer flink vermaakt met *Tomentella*'s. Dit keer begonnen we wat eerder in het jaar: de eerste vondst werd eind juni gedaan, en in juli werden er al veel *Tomentella*'s gevonden. In de herfst verslaptte de aandacht doordat we er even genoeg van hadden gehad en er ook veel naar andere paddenstoelen werd gekeken. De meeste vondsten werden in Nederland gedaan, enkele in Zweden. In totaal werden 138 collecties verzameld, verdeeld over 28 soorten.

Resultaten

In 2021 werd er één nieuwe soort voor Nederland gevonden: een vondst die sterk op Wrattig rouwkorstje (*T. lilacinogrisea*) en Glad rouwkorstje (*T. lapida*) lijkt (zowel macro- als microscopisch). Na controle door Frank Dämmrich bleek het om *Tomentella ramosissima* te gaan. Zie het kader op p. 4.

Daarnaast vonden we opnieuw een twintigtal opvallende Rouwkorstjes waaraan geen (zekere) naam gegeven kan worden. Net als in 2020 blijven er diverse onzekere determinaties over. De *Tomentella spec.* waarover we in ons vorige artikel kort berichtten, vonden we in 2021 ook weer twee keer; het lijkt dus geen heel zeldzame soort te zijn in onze omgeving. Deze soort refereren we vanaf nu als *Tomentella spec.* HW374.

Tomentella spec. MG953

Deze collectie valt op door het erg bleke, vast op het substraat zittende vruchtlichaam met wat gelige tot groenige tinten, deels zwak wrattig oppervlak, sporen met stekels die deels bifurcaat zijn en de

Figuur 1. *Tomentella spec.* MG953.

Figuur 2. *Tomentella* cf. *schmoranzeri*.

aanwezigheid van gespen. Door de sporen met bifurcate stekels dachten we eerst aan een Rouwvliesje (*Pseudotomentella*). De paar soorten *Pseudotomentella* met gespen hebben echter hyaliene sporen en een vruchtlichaam dat losjes op het substraat zit. *Tomentella italica* zou er door de bleke kleur op het eerste gezicht wel op kunnen lijken, maar het hymefenofoor van deze soort is sterker wrattig, heeft rhizomorfen en het vruchtlichaam ligt losjes op het substraat. Ondanks de erg opvallende kenmerken is hier geen naam aan te geven, het zou een onbeschreven soort kunnen betreffen (Figuur 1).

Figuur 3. *Tomentella* cf. *terrestris*.

Tomentella* cf. *schmoranzeri

Deze jong bleek grijsbruine vondst groeide op de grond, zit vast op het substraat en valt op door sporen die deels bifurcate stekels hebben. *Tomentella schmoranzeri* komt in de buurt, maar hiervoor zijn de sporen van deze collectie te kortstekelig en regelmatig. *Tomentella schmoranzeri* wordt door Køljalg (1996) als synoniem van Biezenrouwkorstje (*T. atramentaria*) gezien, maar onderscheidt zich daarvan door o.a. de meer onregelmatig gevormde sporen die bovendien bifurcate stekels hebben (Figuur 2).

Tomentella* cf. *terrestris

Macroscopisch past deze vondst perfect bij *Tomentella terrestris* door het zeer gladde hymefenofoor; deze collectie mist echter de kenmerkende opgeblazen basidiën, dus de naam blijft onzeker (Figuur 3).

***Tomentella ramosissima* (Berk. & M.A. Curtis) Wakef. (Figuur 4)**

Tomentella ramosissima: vruchtlichaam resupinaat, losjes op het substraat, vrij dun.

- Hymenofoor glad tot wrattig, weefsel vrij losjes, arachnoïd, bruin tot grijsbruin. Subiculum arachnoïd, bruin. Rand arachnoïd, bruin. Rhizomorfen afwezig.

- Subiculumhyfen bruin, geïncrusteerd, iets dikwandig, 5,0–8,0 µm breed. Subhymeniale hyfen hyalien tot bleekbruin, glad, zelden geïncrusteerd, dunwandig, 3,0–5,0 µm breed.

- Basidiën 4-sporig, hyalien tot lichtbruin, zelden cyanescent (blauw/groen verkleurend in KOH). Gespen overal aanwezig. Cystiden afwezig.

- Sporen frontaal rondachtig tot iets elliptisch, lateraal elliptisch tot iets niervormig, zelden met een oliedruppel, bruin, 8,0–8,8 × 6,1–7,0 µm, stekels enkelvoudig, tot 1,0 µm lang, apiculus zwak amyloïd.

- Groeiend op de onderkant van een eikentak in een eikenlaan op kalkrijke grond.

T. ramosissima wordt door Køljalg (1996) als synoniem gezien van Glad rouwkorstje

(*T. lapida*). Frank Dämmrich meldt dat Elia Martini na onderzoek van het typemateriaal duidelijke verschillen heeft gevonden die het rechtvaardigen om deze soort als zelfstandige soort te beschouwen. *T. ramosissima* wijkt van Glad rouwkorstje af door de zwak amyloïde apiculus, minder ronde sporen en kortere stekels.

Figuur 4. *Tomentella ramosissima*.

Ook Wrattig rouwkorstje (*T. lilacinogrisea*) komt in de buurt van *T. ramosissima*, maar die soort heeft o.a. kleinere sporen en smallere subiculumhyfen.

Larsen (1974) vermeldt vondsten uit de Verenigde Staten, Portugal, Zweden, Tsjechië, Frankrijk en Turkije.

Opvallend is dat sommige soorten in 2021 veel vaker of juist veel minder vaak gevonden zijn dan in 2020. Geelgerand rouwkorstje (*Tomentella ellisii*) werd in 2020 tien keer gevonden, in 2021 maar vier keer. Bont rouwkorstje (*T. punicea*) werd in 2020 maar vijf keer gevonden, in 2021 was het de meest gevonden soort met 17 vondsten. Glad rouwkorstje (*T. lapida*) hebben we in 2020 maar één keer gevonden, in 2021 staat de soort op een gedeelde vijfde plek met negen vondsten. Voor een deel zal dit aan de periode liggen wanneer we actief naar Rouwkorstjes hebben gezocht. Het lijkt erop dat Bont rouwkorstje (*T. punicea*) met name in de zomer erg algemeen is; die soort hebben we daardoor in 2020 misschien grotendeels gemist. Andere soorten, zoals Gewoon rouwkorstje (*T. sublilacina*) lijken hun hoogtepunt meer in de herfst te hebben. Maar het kan natuurlijk ook zijn dat bepaalde soor-

Positie	Soort	Aantal waarnemingen	Percentage van totaal aantal waarnemingen	Positie 2021
1	Gewoon rouwkorstje (<i>Tomentella sublilacina</i>)	23	19	3
2	Biezenrouwkorstje (<i>Tomentella atramentaria</i>)	12	10	7
3	Geelgerand rouwkorstje (<i>Tomentella ellisii</i>)	10	8	9
4	Roestgeel rouwkorstje (<i>Tomentella bryophila</i>)	9	8	4
5	Tweekleurig rouwkorstje (<i>Tomentella botryoides</i>)	7	6	6

Tabel 1. Top vijf soorten 2020.

Positie	Soort	Aantal waarnemingen	Percentage van totaal aantal waarnemingen	Positie 2020
1	Bont rouwkorstje (<i>Tomentella punicea</i>)	17	12	7
2	Wrattig rouwkorstje (<i>Tomentella lilacinogrisea</i>)	15	11	6
3	Gewoon rouwkorstje (<i>Tomentella sublilacina</i>)	11	8	1
4	Roestgeel rouwkorstje (<i>Tomentella bryophila</i>)	10	7	4
5	Tweekleurig rouwkorstje (<i>Tomentella botryoides</i>)	9	7	5
5	Glad rouwkorstje (<i>Tomentella lapida</i>)	9	7	22

Tabel 2. Top vijf soorten 2021.

ten in sommige jaren veel algemener zijn dan in andere jaren. Het is moeilijk om dit te staven met gegevens uit de NDFF omdat er van veel soorten weinig gegevens bekend zijn. Bovendien worden gegevens van een groot aantal soorten vaak gedomineerd door onze eigen waarnemingen (M.G. & H.W.).

In 2021 hebben we in totaal zeven soorten gevonden die we niet in 2020 gevonden hadden, daarnaast hebben we vier soorten wél in 2020 gevonden, maar niet in 2021. Het gaat hierbij in alle gevallen om soorten die slechts één of twee keer gevonden zijn in het desbetreffende jaar. Het in 2020 nieuw voor Nederland gevonden *Pseudotomentella umbrina* werd in 2021 opnieuw minimaal twee keer gevonden; in onze omgeving lijkt het de meest algemene *Pseudotomentella* te zijn.

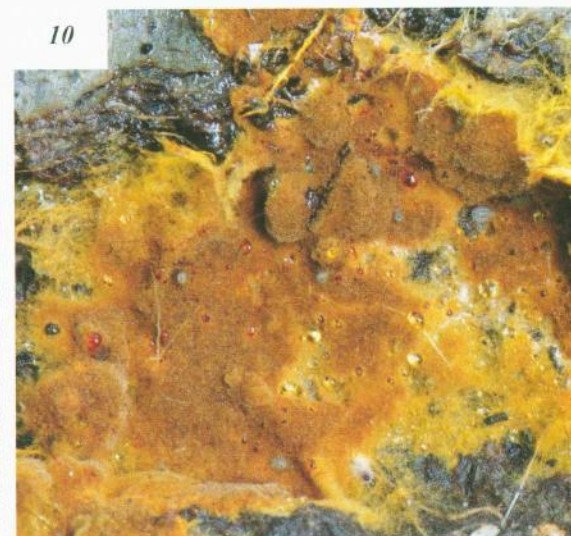
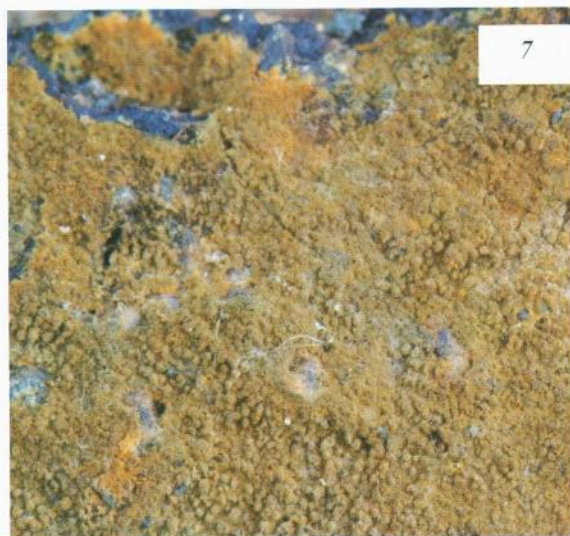
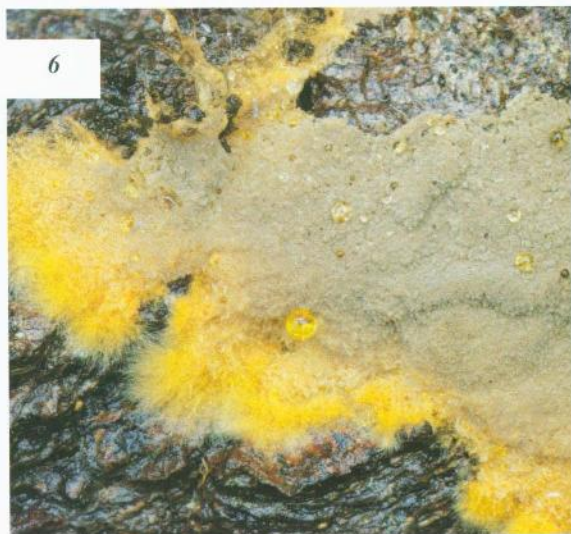
Sleutel tot *Tomentella*'s met gele tot roestbruine kleuren

- 1a Met (pseudo)cystiden óf zonder gespen, óf sporen tot 6 µm lang óf sporen met bifurcate stekels hier niet uitgesleutelde soorten
- 1b Zonder (pseudo)cystiden, met gespen, sporen langer dan 6 µm én sporen met enkelvoudige stekels 2
- 2a Sporen geel, rond, langstekelig (tot 3 µm), tot 11,5 µm lang; vruchtlichaam egaal gekleurd, zonder duidelijk verschil tussen rand en hymenofoor **Roestgeel rouwkorstje (*T. bryophila*)**
- 2b Sporen niet geel en/of niet rond, kortstekelig (tot 1 µm), tot 8,5 µm lang; vruchtlichaam egaal gekleurd of niet 3
- 3a Vruchtlichaam vast op het substraat, rhizomorfen afwezig, hymenofoor wrattig, vrij dof oranjebruin, basidiën deels met rood kristalline inhoud in water **Blauw rouwkorstje (*T. coerulea*)**
- 3b Vruchtlichaam losjes op het substraat, rhizomorfen aanwezig, hymenofoor glad tot wrattig, hymenofoor en/of rand vrij intens oranjegeel tot roestbruin, basidiën zonder rood kristalline inhoud in water 4
- 4a Sporen relatief klein, gemiddeld tot 7,5 µm lang, hymenofoor glad tot korrelig, grijs tot grijsbruin, rand contrasterend oranjegeel, hymenium sterk cyanescent **Tweekleurig rouwkorstje (*T. botryoides*)**
- 4b Sporen gemiddeld langer dan 7,5 µm, hymenofoor glad tot korrelig tot wrattig, rand contrasterend of niet, hymenium cyanescent of niet 5
- 5a Rhizomorfen duidelijk dimitisch, buitenste laag bestaande uit losliggende skelethyfen 6
- 5b Rhizomorfen monomitisch of onduidelijk dimitisch, buitenste laag bestaande uit dicht aanliggende skelethyfen 7
- 6a Hymenium cyanescent, hymenofoor oranjebruin tot olijfbruin, wat wrattig, rand oranjegeel **Roestig rouwkorstje (*T. ferruginea*)**
- 6b Hymenium niet cyanescent, hymenofoor roodbruin, rand geelbruin tot oranjebruin **Kastanjebruin rouwkorstje (*T. umbrinospora*)**
- 7a Hymenofoor wrattig, geelbruin tot grijsbruin, hymenium nooit cyanescent, hyfen kleurloos tot bleekgeel **Bont rouwkorstje (*T. punicea*)**
- 7b Hymenofoor korrelig tot wat wrattig, roestbruin, hymenium soms (traag) cyanescent, hyfen heldergeel **Groenvlekkig rouwkorstje (*T. rubiginosa*)**

Soorten met gelige tot roestbruine kleuren

Er is een groepje soorten met gelige tot roestbruine kleuren (zie Figuur 5 t/m 12) waarbij je met de sleutel op de site van Frank Dämmrich (<https://tomentella.de>) altijd moet kiezen tussen een aantal morfologisch gelijkende soorten. Hierbij gaat het met name om Roestig rouwkorstje (*Tomentella ferruginea*), Bont rouwkorstje (*T. punicea*) en Kastanjebruin rouwkorstje (*T. umbrinospora*). Groenvlekkig rouwkorstje (*T. rubiginosa*) hoort ook tot deze groep, maar deze soort wordt nog niet uitgesleuteld en staat alleen genoemd bij Bont rouwkorstje (*T. punicea*). Tweekleurig rouwkorstje (*T. botryoides*) kan ook tot dit groepje gerekend worden, maar wordt al eerder uitgesleuteld omdat deze kleinere sporen heeft.

In 2020 hebben we uit dit groepje alleen Bont rouwkorstje en Tweekleurig rouwkorstje gevonden. Met name Bont rouwkorstje heeft ons nogal eens hoofdbrekens opgeleverd omdat het verschil met Roestig rouwkorstje en met name Kastanjebruin rouwkorstje ons niet altijd duidelijk was en we geen vergelijkingsmateriaal van die soorten hadden. Gelukkig bracht

Figuur 5 t/m 12 (zie ook vorige pagina): 5 – Roestgeel rouwkorstje (*Tomentella bryophila*); 6 – Tweekleurig rouwkorstje (*Tomentella botryoides*); 7 – Roestig rouwkorstje (*Tomentella ferruginea*); 8 – Groenvlekkig rouwkorstje (*Tomentella rubiginosa*); 9 – Groenvlekkig rouwkorstje (*Tomentella rubiginosa*); 10 – Kastanjebruin rouwkorstje (*Tomentella umbrinospora*); 11 – Blauw rouwkorstje (*Tomentella coerulea*); 12 – Bont rouwkorstje (*Tomentella punicea*).

2021 hier verandering in. Tijdens één bezoek aan het Willinks Weust in Winterswijk werden maar liefst vier van deze soorten gevonden: Tweekleurig rouwkorstje (*T. botryoides*), Roestig rouwkorstje (*T. ferruginea*), Bont rouwkorstje (*T. punicea*) en Kastanjebruin rouwkorstje (*T. umbrinospora*). Roestig rouwkorstje (*T. ferruginea*) bleek makkelijk van de andere genoemde soorten te scheiden doordat deze een sterk cyanescent hymenium heeft. Tweekleurig rouwkorstje (*T. botryoides*) heeft dat ook, maar heeft o.a. kleinere sporen. Kastanjebruin rouwkorstje (*T. umbrinospora*) week in het veld al af van de andere vondsten door de meer bruine kleur en het gladde, vrij compacte hymenofoor. De microscopische kenmerken, waaronder de duidelijk dimitische rhizomorfen, sterke amberkleurige verkleuring van het preparaat in KOH en meer regelmatig gevormde sporen, bevestigden de determinatie.

Een vondst van een vrij dun, roestbruin exemplaar in augustus leverde echter opnieuw hoofdbrekens op. In eerste instantie werd de vondst met enige twijfel als Kastanjebruin rouwkorstje gedetermineerd, o.a. omdat het hymenium niet cyanescent was. Bij latere controle bleek het hymenium wél cyanescent te zijn, maar de reactie was langzaam. Hierdoor werd er eerst aan Roestig rouwkorstje gedacht, maar uiteindelijk werd toch besloten om deze vondst met enige onzekerheid Tweekleurig rouwkorstje te noemen omdat de sporen wat aan de kleine kant waren. Na controle door Frank Dämmrich bleek het echter om Groenvlekkig rouwkorstje (*T. rubiginosa*) te gaan. Het cyanescente hymenium is bij die soort niet altijd aanwezig, maar vooral bij jonge vruchtlichamen. Ook een vondst van dezelfde dag, maar van een andere plek, werd bij latere controle gecorrigeerd van Roestig rouwkorstje in Groenvlekkig rouwkorstje. Deze soort wordt door Køljalg (1994) als synoniem van Bont rouwkorstje gezien. Frank Dämmrich meldt echter dat Elia Martini na onderzoek van het typemateriaal het gerechtvaardigd vindt om dit als zelfstandige soort te beschouwen vanwege duidelijke verschillen met Bont rouwkorstje.

Figuur 13. Bont rouwkorstje (*Tomentella punicea*), afwijkend exemplaar met bruine hyfen.

Roestig rouwkorstje, Groenvlekkig rouwkorstje en Kastanjebruin rouwkorstje blijven met respectievelijk één, twee en één vondst(en) in 2021 zeldzame soorten, in ieder geval in de gebieden waar wij hebben gezocht. Het is fijn om nu vergelijkingsmateriaal van deze soorten te hebben.

Bij controle van ons eigen herbariummateriaal van collecties van

Bont rouwkorstje bleek dat één collectie van deze soort veel bruinere hyfen en sporen heeft dan de andere collecties. Voorlopig noemen we dit nog steeds Bont rouwkorstje omdat de andere kenmerken wel overeenkomen; maar er is twijfel. (Figuur 13).

Conclusie

Na de diepe duik in 2020 waren veel collecties in 2021 relatief makkelijk op naam te brengen, maar er blijven ook genoeg lastige determinaties over waar we nog steeds uren aan kwijt waren. De nieuwe vondst voor Nederland, het vrij grote aantal niet op naam te brengen vondsten en het feit dat we zeven soorten hebben gevonden die wij nog niet eerder hadden gevonden, geeft aan dat er nog genoeg te ontdekken valt in de wereld van Tomentelloïde fungi. Het is dan ook de verwachting dat er in de komende jaren nog genoeg ontdekt zal worden.

Het zou leuk zijn als er meer mensen actief naar Tomentelloïde fungi gaan kijken, dat levert meer gegevens en kennis op van deze groep. Maar misschien moet deze groep padenstoelen daarvoor eerst toegankelijker gemaakt worden met Nederlandse beschrijvingen en sleutels. Een eerste aanzet hiertoe is hierbij gegeven. Hopelijk kan dit in de komende jaren een vervolg krijgen.

Met dank aan Frank Dämmrich voor het determineren van een aantal van onze collecties en Roeland Enzlin voor het doorlezen van een eerdere versie van dit artikel.

Foto's door Martin Gotink.

Literatuur

- Gotink, M. & H. Wassink. 2022. Tomentelloïde fungi: een jaartje in het diepe. *Coolia* 65(1): 13–25.
- Köljalp, U. 1996. *Tomentella* (Basidiomycota) and related genera in Temperate Eurasia. *Synopsis Fungorum* 9.
- Larsen, M.J. 1974. A contribution to the taxonomy of the genus *Tomentella*. *Mycologia Memoirs* 4: 1–145.

Tabel 3 – De in 2021 door de auteurs gevonden Tomentelloïde fungi. —————→

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal vondsten Nederland	Aantal vondsten Zweden
Okerbruin rouwvliesje	<i>Pseudotomentella mucidula</i>		1
	<i>Pseudotomentella umbrina</i>	2	
	<i>Pseudotomentella cf. umbrina</i>	1	
Biezenrouwkorstje	<i>Tomentella atramentaria</i>	7	
Bruin rouwkorstje	<i>Tomentella badia</i>		3
Tweekleurig rouwkorstje	<i>Tomentella botryoides</i>	9	
Roestgeel rouwkorstje	<i>Tomentella bryophila</i>	9	1
Roestgeel rouwkorstje (cf.)	<i>Tomentella cf. bryophila</i>	2	
Blauw rouwkorstje	<i>Tomentella coerulea</i>	2	
Gstekeld rouwkorstje	<i>Tomentella crinalis</i>	4	
Geelgerand rouwkorstje	<i>Tomentella ellisii</i>	4	
Roestig rouwkorstje	<i>Tomentella ferruginea</i>	1	
Ruig rouwkorstje	<i>Tomentella fibrosa</i>	1	
Gesploos rouwkorstje	<i>Tomentella fuscocinerea</i>	1	2
Korrelig rouwkorstje	<i>Tomentella galzinii</i>	2	
Glad rouwkorstje	<i>Tomentella lapida</i>	9	
Wrattig rouwkorstje	<i>Tomentella lilacinogrisea</i>	15	
Blauwverkleurend rouwkorstje	<i>Tomentella molybdaea</i>	2	
Knopharig rouwkorstje	<i>Tomentella pilosa</i>	1	
Knopharig rouwkorstje (cf.)	<i>Tomentella cf. pilosa</i>	1	
Bont rouwkorstje	<i>Tomentella punicea</i>	17	
Bont rouwkorstje (cf.)	<i>Tomentella cf. punicea</i>	1	
Bleekrandrouwkorstje	<i>Tomentella radiosa</i>	1	
Groenvlekkig rouwkorstje	<i>Tomentella rubiginosa</i>	2	
	<i>Tomentella cf. schmoranzeri</i>	1	
Gezwollen rouwkorstje	<i>Tomentella stuposa</i>	2	1
Gewoon rouwkorstje	<i>Tomentella sublilacina</i>	11	
Gewoon rouwkorstje (s.l.)	<i>Tomentella sublilacina s.l.</i>	3	
	<i>Tomentella cf. terrestris</i>	1	
	<i>Tomentella ramosissima</i>	1	
Kastanjebruin rouwkorstje	<i>Tomentella umbrinospora</i>	1	
	<i>Tomentella viridescens</i>	1	
Rouwkorstje onbekend	<i>Tomentella spec.</i>	6	1
	<i>Tomentella spec. HW374</i>	2	
	<i>Tomentella spec. MG953</i>	1	
Geelgroen viltvliesje	<i>Tomentellopsis bresadolana</i>	1	
Bleek viltvliesje	<i>Tomentellopsis echinospora</i>	2	1
	<i>Tomentellopsis pulchella</i>	1	
Totaal	28 soorten (exclusief onzekere determinaties)	128	10